

ՎԼԱՍ ԿԱՌՆԻԱՑԻ

ԿԱՄ

ՎԱՏԱՆՈՒՆ ՍՊԱՆՈՂ ՄԱՆԿԱՆՑ

— (Տես էջ 278) —

Վեճետկեան պատմական վեպ վեշտասաներորդ դարուն

ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԼԽՈՅՆ

— Բարե իրեկուն, Սիլվեստրա տիկին, ըսին այն կանանցմէ ոմանք վերը նկարագրուած պառաւ ին, որ աչքերը խոտնարհ բռնած արտաբերով առաջ կու գար:

— Աստուծոյ բարին, պատասխանեց վերջինս:

— Վարդարանի աղօթքին կ'երթաս, հարցուց կանանցմէ մին:

— Թէ որ Աստուած կ'ամենայ, այս, բարի կանայք: Երթամ աղօթելու ձեր ամենուգ համար ալ, որպէս զի միշտ զձեզ առողջութեան և իւր օրհնութեան մէջ պահէ Աստուած:

— Շնորհակալ եմք, տիկին, պատասխանեցին ոմանք:

— Որովհետեւ այդչափ բարեխորտ ես, տիկին, աւելցուց այն կանանցմէ մէկը, կրնաս աղօթել նաեւ մեր զրացուհոյն համար, որ երկար ժամանակէ 'ի վեր հիւանդ է:

— Խեղճը. ինչ անուն ունի:

— Այլի մ'է, պատասխանեց հարցուողն, որ չորս ժամ առաջ երկունքէ ազատեցաւ. էրեկը պատերազմի դաշտին վրայ մեռած է. վիկտորինէ կը կոչուի, բայց մականունը չեմ յիշեր:

— Եւ որովհետեւ թշուառութեան, մանաւանդ հիւանդութեան մէջ ալ կը գտնուի, չէ կարող կաթ տալ իւր սրտոյն, ըսաւ ուրիշ մը:

— Եղկելին, հառաչեց կեղծաւորեալ ձայնով պառաւն:

— Ահաւասիկ, տիկին. նայէ, ահա իւր դայեակն. հիմա սանդուղեւ, ըէն վար կ'իջնէ, ըսաւ այն կանանցմէ մին: որ վիկտորինէի զրան մօտ էր գնացեր:

— Ի՛նչ ընելու համար, հարցուց հետաքրքրութեամբ Սիլվեստրա:

— Զուղան ընկեցիկ մանկանց զարմանոցը տանելու համար, պատասխանեց վերջին անգամ խօսույն:

Եւ, յիշաւի զտղան թեկն վրայ առած և պատատած քանի մը քուրջերու մէջ Գեներովափէ երկցաւ զրան չեմին վրայ: Սանամայրներն այն ատեն պակաս և չորս դին ժողովեցան, որոց մէջ էր նաեւ Սիլվեստրա, որ կրկնապատկեալ հետաքրքրութեամբ մերթ զտղան կը դիտէր և մերթ զԳեներովափէ:

— Կը տեսնես, Տիկին, ըսաւ Երանձէ՝ դառնալով՝ Սիլվեստրայի, որ իրեն քով էր, ահաւասիկ այն դժբախտ կնոջ մասնկիկն։

— Ինչպէս ալ սիրուն է, ըսաւ կեղծաւոր պառաւն, շոյելով զտղան։ Յետոյ ձեռքը զրպանը տանելով և քանի մը դրամներ հանելով տուաւ Գենովափէի և աւելցուց. Երանձ չգայ քեզի, բարի կնիկ, տղուն մօրը համար բան մ'ընդունեալու, ամէն իրիկուն երբ հոսկէ անցնիմ' ներկայ եղիր, և կրցածիս չափ սրտանց ձեռքէս եկածն ընեմ այն խեղճ կնկան համար։

— Շնորհակալութիւն, Տիկին, պատասխանեց Գենովափէ. բայց վախեմ թէ եղկելին երկար ատեն այս բնակարանին մէջ պիտի չկարենայ կենալ։

— Ինչո՞ւ համար, հարցուցին միաբերան բոլոր կանայք։

— Վասն զի պիտի ստիպուի հիւանդանոց երթալու։ Ապրելու միջոց չունի։

— Դժբախտ կին, կրկնեց Սիլվեստրա։ Երթամ աղօթեմ Աստուծոյ՝ իրեն հոգւոյն միանգամայն և մարմնոյն առողջութեան համար։

— Աւելի վերջինին քան թէ առաջնոյն պէտք ունի, Տիկին. ըսաւ այն սանամայրներէն մին՝ շեշտելով, որ շատ լեզուանի էր և կծու կերպով ուրիշներուն խօսածները կը ծաղրէր։

— Ուշ մնացի, բարի կանայք. թէ որ չփութամ՝ սուրբ վարդաբանի աղօթքը պիտի կորսնցընեմ։ Վաղը կը տեսնուինք. առ այժմ Աստուած զձեզ պահպանէ, ըսաւ Սիլվեստրա հեռանալով, առանց մոռնալու վերջին անգամ մի ևս ծածուկ նայուածք մը ձգելու տղուն վրայ։

— Բարի գիշեր, Տիկին, պատասխանեցին 'ի միասին կանայք։

— Ո՛վ է այդ բարեպաշտ, այդ ողորմած պառաւն, հարցուց Գենովափէ, պառաւին հեռանալէն վերջը։

— Չե՞ս ճանչեր զինքը, պատասխանեց Երանձէ։

— Չէ. առաջին անգամն է որ զինքը կը տեսնեմ։

— Սիլվեստրա տիկինն է, վլաս լուկանէկերի տալն, որ Ս. Երեմիայի ջրանցքին մօտ կը բնակի։

— Չեմ ճանչեր, ըսաւ Գենովափէ հեռանալով։

— Դարմանոցը կ'երթաս, հարցուց կանանցմէ մին։

— Եւ ամենայն արագութեամբ. չեմ ուզեր որ խեղճ վիկտորինէն միայնակ մնայ. կ'երթամ ու կու գամ։ Մանաւանդ թէ կ'աղայեմ՝ զձեզ որ երբեմն երբեմն ձեզմէ մէկ մը վեր ելնէ հիւանդին քով, տեսնելու թէ արդեօք բանի մը պէտք ունի։ Չինքը թողած ժամանակս կը քնանար, բայց կրնայ արթննալ։

— Գնա գուն, գնա, հանդարտ եղիր, պատասխանեցին կանայք. մինչև քու վերադարձդ մեզմէ մէկը հակողութիւն կ'ընէ. մի տարաւ կուսիր Գենովափէ։

վերջինս հանդարտելով մեկնեցաւ . և այն բարի կանայք իրենց խոստմունքը կատարեցին :

Գիշերը առաջ գնացեր էր, և Գենովափէ՝ առանց անդրադառնալու որ մէկ մը քիչ քայլ հեռուէն իրեն կը հետեւէր, շուտ շուտ առաջ կ'երթար դէպ 'ի Դարմանոցը :

Հազիւ հասաւ հոն, գնաց դէպ 'ի Աւուշն կողմը : Այս Անիւ կուշուածն փայտէ անտուկի ձեով բան մ'էր, որ պատին վրայ հաստաթուած լիսեռի մը վրայ՝ դուրս ու ներս կը դառնար՝ շրջելով զայն ըստ կամս : Այս անուշն քով կար զանգակի մը չուանն, որ իրեն ձանձրալի նոյնաձայնութեամբն ազդէր կու տար Դարմանոցին անձանց՝ որ նոր հիւր մ'ալ կ'աւելնար այն վայրկենին : Այս Աւուշն մէջ կը դրուէին հաւասարապէս թէ սիրոյ ծնունդը և թէ լժուառ ծնողաց զաւակունք . և այն բարեգործ Հաստատութեան վարչութենէն կը պահուէին ինչ որ Անուշն մէջ դրուած ժամանակ տղայոց վրայ կը գտնուէին, թէ զգեստներն և թէ ուրիշ որ և իցէ իր մը . որպէս զի եթէ ժամանակ անցնելէն վերջը ուզէին ծնողք հանել անկից իրենց զաւակներն, կարենային ներկայանալ վարչութեան հաւասար յայտարար նշանով այն իրաց՝ զորս տղան ընկնցիկ եղած ժամանակ վրան կը կրէր . և այս կերով կը յանձնուէր տղան խնդրողաց՝ առանց ինչ դժուարութեան :

Վերոյիշեալ Անիւն Հաստատուած էր նեղ և մթին փողոցի մը վըրայ, որուն ծայրը կը գտնուէր Նրանցք մը : Անուշն ձախակողմը կար խորանիկ մը որմնէ վրայ զետեղուած, և նուիրեալ Գրութեան Տիւրամօրն, որոյ առջև քանի մը բարեպաշտ անձանց ծախիք՝ միշտ փոքրիկ լոյս մը կը վառէր . իսկ աջակողմը կը կախուէր վերոյիշեալ զանգակին չուանն :

Գենովափէ Անիւն իրեն կողմը դարձնելով, ամենայն խնամքով դրաւ անոր մէջ վիկտորինէի զաւակը, և յետ կրկին և կրկին զայն համբուրելու, դարձուց Անիւն հակառակ կողմը, ուժով մը զանգակը քաշեց, և ամենայն արագութեամբ մեկնեցաւ :

Քանի մը քայլ միայն ըրած էր դեռ՝ երբ հանդիպեցաւ կնկան մը, որ իրեն ընթացած ուղղութեան հակառակ կը քալէր : Խոր մթու թեան պատճառաւ՝ Գենովափէ չկրցաւ որոշել թէ ով էր նա . բայց համարեցաւ թէ այն կինն ալ կ'երթար կատարելու քիչ մ'առաջ իրեն ըրած գործը . ուստի հասկընալու չգարնելով՝ առաջ տարաւ ընթացքը արագութեամբ, և վայրկենէ մը արդէն նոյն փողոցը ըմբոսցեր և ուրիշի մը մէջ մտեր էր :

Գենովափէի հանդիպած կինն՝ հազիւ թէ առաջինն մեկնեցաւ, շրջահայեաց կասկածանք չորս կողմը նայելով, երազեց դէպ 'ի Անիւն : Դարձուց զայն իրեն, և զեռ զտղան մէջը գտաւ, որ այն վայրկենին քնէն արթնցեր և լալ կը սկսէր : Շուտով հանեց զայն

իր տեղէն, և Անիւր տեղը դարձուց. և զտղան թևին տակ զարնելով, իրրե թէ լաթի կտորներու կոյտ մը լինէր, վազելով դէպ 'ի եկած կողմէն ետ դարձաւ: Տեսնելով որ տղան լացը կը շարունակէ, սղմեց զայն իւր կուծքին վրայ, մինչդեռ մէկ ձեռքով անոր բերանն և քթին ծակերը գոցեց: Այսպէս բռնած կեցաւ քանի մը վայրկեան. և երբ վերցուց ձեռքը տղուն բերնէն, նա այլ ևս չէր լալ... դարչելին խղզեր էր զտղան:

Այն վայրկեանին կարծես զմանկասպանը խայտառակելու համար, լուսինն զինքը շրջապատող խիտ ամպոց միջէն դուրս երևնալով, ամբողջ այն նեղ փողոցը լուսաւորեց: Եթէ այն ատեն խեղճ վիկտորինէին դրացի կանայք հոն գտնուէին, պիտի ճաննային որ այն դարչելի մանկասպանն էր այն բարեպաշտ և զթմախիտ Սիլվեստրան, զոր իրենք սրբակեաց կնիկ մը կը կարծէին... և սակայն նա մարդկային կերպարանաց ներքեւ ծածկուած դազան մ'էր:

Կարծես երկինք իսկ սոսկացին այսպիսի սարսափելի եղերան մը վրայ. վասն զի լուսինն՝ որ քիչ մ'առաջ այն ահուելի տեսարանը լուսաւորեր էր, դարձեալ խիտ ամպերէ ծածկուեցաւ, որք այն ժամանակ չնշած ուժգին հողմերէ մղեալ՝ սպառնալից և կատաղի շարժմամբ իրարու վրայ զիգուեցան: — Հեռուէն սկսան լսուիլ որոտման և գողալու ձայներն. և խիտ առ խիտ փայլատակմունք՝ անհրաժեշտ նշան էին վերահաս փոթորիկի մը:

ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ

Մարդասպանաց որչըն:

Թողունք առժամանակ խեղճ վիկտորինէ, (որ ընկճեալ ցաւօք և բռնադատեալ 'ի հիւանդութենէ՝ ստիպուեցաւ իր տկարութիւնը դարմանելու համար հիւանդանոց երթալ, վստահութեամբ մտածելով որ իրեն որդին պիտի վայելէ Գլխովեան Գերցայն խնամքը, զորս ինքն չէր կարող 'ի գործ գնել), և հետեինք Սիլվեստրա պառաւին, որ զգուշութեամբ և արտօրալով կը քալէր, մեռած տղան իր լայն շալին մէջ ծածկած:

Գիշերն առաջ գնացեր էր. քանի մը անձրևի խոշոր կաթիլներ միացան փայլականց ախուր շողողմանց և հեռուէն որոտման գողալու ձայնից հետ: — Հրէշային պառաւ զտղանն քայլերը ուղղեց դէպ 'ի Սան Սիմէոնէ փոթէթա (Ս. Սիմէոն Մարգարէ), և մտաւ լաբիրինթոսային նրբուղեաց մէջ, մինչև որ հասաւ անոնցմէ միոյն ծայրը, որ կը հանէր չրանցքի մը քով, անոր երկայնութեամբ ձգուած եզերքի մը վրայ, որ այն ժամանակ Սուրբ Սիմէոն Մեծն կը կոչուէր, իսկ հիմա Դոմեզր Վլասի:

Այն չրանցից մօտ բարձրկեկ տուն մը կանգնուած էր, գեղեցիկ տես:

լեամբ բայց ոչ հարուստ, որուն ներքե կար լաւ ու ճոխ ապրանքով ապխտեղինաց խանութ մը, որ այն ուշ ժամուն արդէն դոց էր. այս խանութիս քով կը գտնուէր տանը դուռը, որ ներքին անցքով մի հաղորդուած էր խանութին:

Աս խանութն և տունն կը վերաբերէր համբաւաւոր ապխտագործ Վլասի (Biasio Luganegher), որ մեր առաջիկայ պատմութեան տխուր դիւցազն է:

Մանուգանները համառօտիւ այս անձիս ու՛ր լինեն: Վլաս կառնիայի՝ կառնէայի մէջ ծնած էր, ուր բաւական երկիր իրեն ստացուած ք ունէր՝ ծնողացմէ ժառանգութիւն ինկած, զորս իրեն եզբօր հետ կը մշակէր: Այս իւր եղբայրն՝ նախընթաց գլխոյն մէջ մեղի ծանօթացած Սիլվեստրայի հետ ամուսնանալէն քանի մ'ամիս յետոյ մեռաւ սրտին ցաւէն, իրեն կնոյը առ ինքն ունեցած անհաւատարմութեանց պատճառաւ, որուն համար կ'աւանդուի որ կառնիայի մէջ ամենէն գեղեցիկ կիւնն եղած լինի: Որչափ որ Վլասի եղբայրն աղնուստիրտ, առատաձեռն, մարդասէր և զգոյուն բնաւորութեամբ ճոխացած էր, այնքան ալ իւր կիւնն անասնական հակամիտութեամբք լի էր, զգայասէր, դիւրաբօրբ, չոր և կեղծաւոր: Վլաս՝ որ իր եղբօր և տալին հետ միասին կը բնակէր, այնքան այս վիրջնոյս կը նմանէր՝ որ կարծես իրարու հետ համաձայնելու և միանալու համար ստեղծուած էին: Կը կարծուի մանաւանդ որ Սերաստիանոսի (այս էր Վլասի եղբօր անունն) մահուան բուն պատճառն եղած լինի այս երկուքին մէջ սիրոյ դաշնակցութեան մը կասկածն: Մենք չառ չենք տարակուսիր հաւատալու այս բանիս, որովհետեւ հազիւ թէ Սերաստիանոս մեռաւ, այն երկու չարագործք այնպէս լաւ միաբանեցան իրարու հետ, որ կասկած չտալու համար՝ Վլաս առաջարկեց իր տալին որ վարձու տան ունեցած երկիրնին և երկուքն 'ի միասին երթան վենետիկ, ուր ոչ ոք զիրենք կը ճանչէր, և հոն բանան ապխտեղինաց խանութ մը, որովհետեւ Վլաս շատ վարպետ էր կենդանիները ճանչնալու մէջ, և մանաւանդ խոզու միսը:

Մտածած խորհուրդնին շուտով 'ի գործ դրին: — Ի սկզբան անդ վենետիկ մէջ անչոր խանութ մը բռնեցին, և ամէնքն ալ համարեցան որ այն նոր եկաւորը էրիկ և կնիկ լինին: Բայց քանի մ'ամիս չանցած՝ Վլաս զոցեց այն փոքրիկ խանութը՝ ուրիշ մեծագոյն և ճոխ մը բանալու համար: Այսպիսի փոփոխութիւն մը բնական չետեանք համարեցաւ այն համբաւոյն՝ զոր ստացած էր Վլաս ժողովրդեան մէջ իբրև իր բանը գործը գիտցող ճարպիկ անձն. և մանաւանդ յետ տարածուելու այն լուրն թէ Սիլվեստրա ոչ թէ իր կիւնն, այլ իւր տան էր, ամէնքն ալ մտքերնին դրած էին որ այն կիւնն կառնէայի հարուստ տիկին մ'էր և Վլասի գործոց յաջողութեան համար՝ պէտք եղած դրամագլուխը կը շնորհէր: Սակայն այսպիսի հարստութեան մը ճշմաւ

ըիտ պատճառն ամենէն ալ ծածուկ խորհրդաւոր գաղտնիք մը մնաց։
Բայց նոր գնուած խանութին դիրքն կարծես վլասի փափաքանաց
և նպատակներուն չէր յարմարեր։ Վասն զի թէպէտ և այն խանութն
քաղաքին կեդրոնական կողմը կ'ինկնար, սակայն իւր տալին խորհրդ-
դով գնեց նաև այն բնակարանը՝ զոր մենք քիչ մը վերը նկարագրե-
ցինք։ որ և համեմատաբար քաղքին մէկ ծայրը քաղաքի, թէպէտ և
ոչ բոլորովին հեռու, այլ և ոչ շատ յաճախեալ բազմութեամբ, որով
հետև ներսէ ներս փողնեցով և նրբողիներով տահմանափակեալ էր,
և ուր շատ մեծ շահու ալ յոյս չկար։

Բայց վլասի պատրաստած ամենահամեղ կոշտճէքթային¹ համա-
ւոն այն նոր խանութին անունն տարածեցին ամէն կողմ։ օրէ օր յա-
ճախորդաց բազմութիւնն կը շատնար, այն աստիճան որ վլաս նախնե-
թացաբար իրեն արուեստակցաց դիմող բազմութիւնը առ ինքն ձգեց։
Այսպիսի դիրքի մը մէջ ո՞վ կրնար կասկածիլ որ վլաս անդգամ
եղեւնագործութեամբը հարստութիւն կը դիզէր։

Իրեն 'ի վաճառ հանած առատութեամբ կենդանեաց փորտալին և
այնքան համբաւաւոր կոշտճէքթոյն, խնուրած պատուական մանրն
և ամենահամ երչիկներն, զորս ամէն օր դիւրադին և առատ կը ծա-
խէր, և ոչ իսկ տարակուսանաց տեղի կը թողուն՝ թէ վլաս հարստու-
թիւն կը ժողովէր բազմին ուրիշ միջոցով մը քան իր ճարպիկ աւուր-
եառներէն քաղած շահերով։ Կար իրաւցընէ հասարակաց կարծիք
մը, (որ այնպիսի խորհրդաւոր գաղտնեաց խաւարի մը մէջ չթափան-
ցող մտաց ամենաբնական է կազմել), որով կը համարէին թէ վլաս
խոզներիները և ուրիշ կենդանեաց մանրը իրենց իսպական արժէքէն
շատ ցած գնով կը գնէր, ինչպէս ապրանք մը որ մաքսանենդութեամբ
իրեն հասնէր։

Ժողովրդեան միտքն այս սովորական կասկածէն անդին չէր ձկտեր,
կասկած մը՝ որ ստուգութիւն համարուած էր և անիրաւ տեղ չէ
ըսուած շատ անգամ թէ փոփոխամիտ բախտն չարագործաց կող-
մնակից կը լինի։ Բայց վենետիկան ծանօթ առած մը այսպիսի դիպաց
մէջ կը զգուշացընէ ըսելով թէ Դոյրը այնքան կը յաւատարմէ ի չրհոր,
որ միւսչև ունեկիքն հոն կը ձգէ, (El sechio va tanto al pozzo, sin
ch'el lassa el manego!)։

Կարծես հասարակաց կարծիքն աւելի զօրացընելու համար՝ այն
երկու եղեւնագործքն այնպիսի կերպով գիտցան իրենց չարութիւնը
'ի գործ գնել, և այնպիսի անխռով հանդարտութեամբ այսօրինակ
եղերերգութիւն մը կատարել, որ կտրօղ եղանակն ամենասուր զննող
աչքերն ալ խաբել, և որ և իցէ կասկած իրենցմէ հեռացընել վլաս՝
շահասիրութենէ մղուած՝ ազահ էր։ Բայց գիտէր նաև իր այս մեծ

1) Տեսակ մը լոյծ կերակուր համեմեկնով պատրաստուած խոլի մանրու կոտ-
րուանքներէ, նաև ներկայ ժամանակա շատ գործածական իտալեոյ մէջ։

պակսութիւնը այնպիսի կերպով ծածկել՝ ինքզինքն զիջող ցուցնելով՝ ապառիկ գնով ծախելով իր վաճառքն, և միանգամայն խօսակցութեան ժամանակ ձգիչ մեղմութիւն մը տալով ձայնի՝ որ իր խանութը, յաճախողաց սիրտը առ ինքն կը գրաւէր:

Սիլվեստրա՝ իւր արժանաւոր տագրին կ'օգնէր ըստ ամենայնի. գիտէր որ ընտանիքներու մէջ ընդունելութիւն գտնելու, զանոնք առ ինքն ձգելու և ինքն անոնց մերձենալու համար, շատ մեծ նշանակութիւն ունէր, մանաւանդ կնոջ մը նկատմամբ, ինքզինքն ջերմեռանդ ցուցնել կրօնական բաներու մէջ. մանաւանդ այն դարուն մէջ, յորում՝ այսպէս ըսենք՝ հաւատք և խիղճ իրարու կցորդ և միացեալ էին: Ուստի Սիլվեստրա միշտ ամէն առաւօտ եկեղեցի կ'երթար պատարագ տեսնելու, ստէպ ստէպ սուրբ խորհրդոց կը մերձենար, Վարդարաւն և իւայր մեր միշտ բերանն ունէր, կարճ ըսելով արտաքաւապէս ամենայն ցոյց կու տար շատ բարակը մանող ջերմեռանդի մը. ջերմեռանդութիւն մը՝ զոր տգէտ ռամիկն սուրբ և դովելի կը կոչէ, և զոր մենք, թէպէտ և կրօնասէրք, սակայն կտր բաւերով կեղծաւոր անբերասութիւն կ'անուանենք. բայց այս էր՝ զոր Սիլվեստրա բաւական կը համարէր իր նպատակներուն հասնելու համար: Սիշտ աչքերը վար առած կը քալէր, սև հագուած, և գօտիէն մեծ վարդաբան մը կ'ստէպ ողորմութիւն կու տար, բայց այնպիսի ժամանակ որ ուրիշ անձինք տեսնեն կամ գիտնան որ Սիլվեստրա տիկինն, վլասի շարեւպաշտ և ողորմաճ տալն, այս կամայն թշուառին նուազ կամ առատ ողորմութիւն տուեր է:

Ներկայ պատմութիւնս հանդիպած ժամանակ՝ վլաս վաթսուն տարուան մօտ էր: Բարձր էր հասակով և չորչորակ, անմօրուս (ինչպէս նոյն դարուն սովորութիւնն էր), փղբրիկ և զոգացեալ աչքերով: Իսկ Սիլվեստրա քանի մը տարի աւելի ունէր. կրոր երեսով, արծուոնգն, ճերմակ և հիւսուած մազերով. արտաքին կերպարանքով յիրաւի գեղեցիկ պառաւ մ'էր, կարծես ծանրացած հասակը խընայեր էր դաշնելու իրեն նախկին գեղեցկութեան: Ընտանեաց մէջ սիրով ընդունելութիւն գտած էր, և ռամկուհիք զինքը սրբուհի մը կը համարէին:

Գործերն այս վիճակին մէջ էին ահաւասիկ՝ մեր պատմած դէպքերն հանդիպած ժամանակ. որք կրնան ծառայել ի զգուշութիւն անոնց՝ որք շուտով հաւատք կ'ընծայեն արտաքին երևութից. գիտնան այնպիսիք որ շատ անգամ ոչխարի մը բուրդին ներքև յափշտակող գայլ մը ծածկուած է, և այն առերեւոյթ սրբութիւնն ուրիշ բան չէ շատ անգամ բայց եթէ պարզ անգոյր մը որ կը ծածկէ ի ներքոյ գարշելի նպատակ մը. և թէ կեղծաւորին առաջին զգեստն է ձևացեալ ջերմեռանդութիւնն:

Հասնելով Սիլվեստրա տանը դրան առջև, երեք անգամ ընդհատ ընդհատ զարկաւ դրան, Յայտնի է՝ որ այն էր առաջուրնէ հաստատուած նշան մը, վասն զի մի և նոյն ատեն ներսէն վազելու նման քալուածքի մը ձայները լսուեցան, և վլաս ձեռքը կանխեղ մ'առած, շապկին թևերը բազկացը վրայ ուրորուն դարձուցած, և ճերմակ զինջակը արինով բծաւորեալ՝ Սիլվեստրայի ընդ առաջ ելաւ դուռը բանալու:

— Դուն ես, Սիլվեստրա, ըստ անոր, մինչդեռ սա բակին մէջ մտնելով, շուտով մը ետնէն դուռը աղկեց, — Ի՞նչ կը նշանակէ որ այս իրիկուն այսպի կանուխ եկար. անշուշտ լաւ առուտուր մ'ըրած պիտի լինիս:

— Այո, և բոլորովին ըստ բախտի, ըսաւ պառաւը, շալկն տակէն դուրս հասնելով վիկտորինէի որդւոյն դիակը, Ա՛ռ քեզի. առ այս մանչուկը, որ ուրիշներէն աւելի պարարտ արգանակ մը պիտի չլինէ, գեռ քանի մը ժամ առաջ ծնած լինելով:

Վլաս առաւ այն փոքրիկ մարմինը, և իբրեւ քաջագէտ զննող մը դիտեց զայն. ինչպէս պիտի ընէր անշուշտ անգամահասութեան պարապող քաջամուտ արուեստաւոր մը, ուզելով գուշակել առաջին տեսութեամբ թէ իրեն առջև քննութեան դրուած դիակին մահն ի՞նչ պատճառէ առաջ եկած էր: Զայն ուշադրութեամբ ամէն կողմ դարձուց. յետ որոյ Սիլվեստրայի դառնալով, որ շալը մէկզի ձգած՝ ձեռքերը կը լուար, հարցուց.

— Ուրեմն ինչպէս ձեռք բերիր այս տղան. լաւ վստահ ես որ յափշտակած ժամանակդ ոչ ոք զքեզ տեսաւ: Գիտցիր, ըսաւ աւելի ցած ձայնով, գիտցիր որ տեսակ մը խօսքեր կը քալեն...

— Տղայացած ծեր, կանչեց Սիլվեստրա, որ տաքերը վրայ տեսակ մը իշխանութիւն կը բանեցընէր, մինչև երբ ուրեմն պիտի չգագարիս զիս ձանձրացընելէ այսպիսի անմիա կասկածներէ վախնալով. ես իմ ըրածս գիտեմ. թող որ ես քեզի միտ պատրաստեմ, և դուն միայն եփելը մտածէ. թէ որ ես չլինէի, մինչև հիմա արգարութեան առեան...

— Լռէ, Սիլվեստրա, լռէ. մի հնչեր այդ անունը, զոր լսելով միայն մագերս կը տնկուին: Ըսէ ինծի տեսնեմ, ինչպէս ձեռք ձգեցիր այս տղան:

Այն ատեն պատմեց իրեն Սիլվեստրա թէ ինչ կերպով Անտոյն մէջէն վիկտորինէի սրդին յափշտակեւր էր, Գենովափէի զայն հան գնելէն քիչ վերջը. և պատմութեան վերջն հասնելով զգուցի հեզնական ձև մ'ընելով՝ աւելցուց. Տղան կու լար. կրնար զիս մտնել. խղիցի՛ Տէս, ողորմելի վախկաւ մարդ, զինքը մորթելու աշխատութենէն անգամ զքեզ ազատեցի. ըսէ տեսնեմ՝ այրական քաջութիւն չունիմ ես: Սիրելիդ իմ՝ վլաս, եթէ այսքան ժամանակ անցնելէ ետքը կը սկսի

խիղճդ զարնել, երբ որ ուզես կրնաս գոցել խանութդ և կառնիս երթալով՝ այնքան աշխատութեամբ մէկդի դրած փոքրիկ դրամա, գլուխդ ուտել լընցընել. բայց արգեօք ասկէջ վերջը եղենագործութիւններէ ետ կենալովդ՝ միթէ պիտի դադարին նաև խղճմանքի խայթերդ, եթէ իրացընէ խղճմանքի խայթ ըսուած բանն աշխարհիս մէջ կը գտնուի. խենթ ես դուն, վլաս. անբաւ հարստութիւն գիշերու ճամբուն մէջ ես. և եթէ քանի մը տարի ալ աս կերպով առաջ երթալու լինիս (թէ որ դու զքեզ մասնելու չափ ապշութեան մէջ չիսկնաս) այնքան պիտի հարստանաս՝ որ պիտի կարենաս ոսկիի մէջ լողալ և կենացդ վերջին տարիները ճոխութեանց մէջ անցընել:

— Այո՛, այո՛, կրկնեց վլաս, ձգելով տախտակի մը վրայ տղուն գիւակը. բայց ինծի այնպէս կ'երևի որ հարստութեան ճամբէն աւելի զէպ'ի կախաղանի ճամբան կը յառաջեմ:

— Դարձեալ նոյն բանը կը շարունակես. ուրիշն երբ այդ ապշութենէ գլխի ետ կենաս. կախաղան կ'երթաս իրացընէ այն ատեն՝ երբ անխելքութեամբ դուն զքեզ մոտենելու լինիս. կ'ըսեն՝ արդարութեան ատեննն Ռոգոսի աշքերն ունի. բայց թէ որ բան մը ինչպէս որ պէտք է առանց կասկած տալու 'ի գործ դրուի, թէ որ միշտ անոր առջև իր խնդրածը խաւարին գաղանիք մը պահուի, կ'ուզէ որ արդարութիւնը նաև հարիւր աչք և հարիւր ականջ ունենար. կրնայ միայն գուշակութիւններ կազմել, և թէ որ կ'ուզես նաև կասկածներ ունենալ, բայց պատժել՝ ոչ երբեք:

— Շատ լաւ է ըսածդ, սիրելի Սիլվեստրա, բայց կարելի է նաև իշխել խղճմտանաց. միթէ կարող եմ այն խղճմտանաց երկաթի ձեռքը սրտէս խել հանել որ զիս կը ճմլէ, զիս կը չարչարէ. ջես գիտեր որ այս կողմերս գալերնէս քիչ ամիս վերջը ինչպիսի ահաւոր և անքուն գիշերներ կ'անցընեմ. կարծես սարսափելի ուրուականներ զիս կը հալածեն, և ես զուր տեղ քուն կը փնտռեմ տաքնապաժ հոգիս քիչ մը հանդարտեցընելու համար. նոյն իսկ երբ աչքերս գոցած՝ այն տաքնապաներն և յիշատակներն ընդ մէջ ընկղմել թաղել կ'ուզեմ, չարագուշակ երազներ, յանկարծակի զիս կ'արթնցընեն. կը ցատքեմ անկողնէս՝ մոզերս տնկուած և սարսափէ դողալով, խենթի պէս ասդիս անդին կ'արշաւեմ սենեկիս մէջ, սաստիկ դող մը վրաս տիրելով, որ կը տես մինչև որ առաւօտեան մթնշաղ ճառագայթներն կը սկսին պայծառացընել սենեակս, որ ամբողջ գիշերը ինծի համար դժուարային անգունդ մը կը դառնայ. իսկ դուն, Սիլվեստրա, ամենևին այսպիսի վախեր չես ունեցած. չես գիտեր ինչ ըսել է խայթ խղճմտանաց:

— Այդ տղայական սարսափներդ պատմելով՝ իրացընէ խնտալս կը բերես, ես վախտուն տարին անցուցեր եմ, զեռ խղճմտանք ըսուած բանն ինչ է չեմ գիտեր, այլ միայն՝ անունը լսեր եմ. և միշտ սը.

նոտի անխելքութիւն մը համարած եմ, քու ունեցածիդ նման՝ տկար մտաց վրայ վախ ազդող խրտուիլակ մը, վերջապէս անխելք երեւակաւ, յութեան ծնունդ, թէ որ կը փափաքիս այդպիսի նախապաշարմունքներէ չյաղթուիլ և սզուտ մնալ, պէտք է ջանք ընես այդպիսի վախերը տղայոց և անխելքներուն թողլու: — Բայց խօսքերնիս փոխելք, որովհետև բախտը, յաջողեց միգի նոր միս ձեռք բերել, աւելցուց անըզգամ Սիլվեստրան, շուտով զայն վաղը առաւօտեան համար պատ. բաստէ՝ գիտես որ վաղը Նիքօլօղներու ¹ բազմութիւն մը պիտի գան, քու անուշահամ կուշաֆէթքոյնդ և պանշելի երշիկներէդ ուտելու. շուտ ըրէ ուրեմն և խոհանոց երթանք որովհետև ժամերը շուտ շուտ կ'անցնին:

— Անձրև կու գայ, այնպէս չէ, Սիլվեստրա, ըսաւ վլաս առնելով տղուն գիակը և պատրաստուելով ընկերանալու իր տալին հետ գէպ 'ի խոհակերոց:

— Այո, բաւական ատեն է որ սաստիկ յորդութեամբ կ'անձրևէ. ինչ, արդեօք անձրևն ալ քեզի վախ կ'ազդէ:

— Ոչ, ոչ. այն ատեն սարսափ կը զգամ երբոր մինակ մնամ սենեկիս մէջ. քեզի հետ եղած ժամանակիս ամենևին չեմ վախեր: Երթանք, Սիլվեստրա, այս մանչուկն ալ միաններուն հետ եփելու:

Սիլվեստրա բռնեց կանթեղը և երկուքն 'ի միասին գէպ 'ի խոհակերոց դնացին:

Խոհակերոցն ընդարձակ տեղ մ'էր, ուր երկու հատ ահագին փուռեր վառուած էին, որոց վրայ մեծամեծ սաններու մէջ եփ ելած կը պղպշային այն երկու անզգամներէն սպանուած խեղճ ողորմելաց մարմնոց մասունքն:

Հոն հասնելով՝ մերկացուց Սիլվեստրա զտղան վրան մնացած քանի մը պատառոտուն լաթերէն, զորս կրակին մէջ ձգեց. մինչդեռ վլաս փայլուն դանակ մը կը սրէր, զոր կաշեայ պատենի մը մէջ ըստ սովորութեան՝ մէջքէն կախած կը կրէր: — Այն փորթիկ մարմինը մերկացնելէն վերջը, զգուշի մարդասպանը կատարեց այնքանք՝ ինչ որ անդամապին գիտունի մը հետաքոտութեանց ենթարկելու համար՝ կը գործէ իւր օգնականն:

Յետ աղբքները և բոլոր ներքինքը զատելու և ձգելու զանոնք՝ առ այս սահմանեալ անօթ ոյ մը մէջ, յետ յոսկերաց բաժնելու, մանր մանր շարդած մանրը, զայնս եռացած կաթնայի մը մէջ ձգելով, մինչդեռ մնացած տոն կմախքէն տղուն զլուխը կտրելու վրայ էր, յանկարծ մրթկը այն վայրկեանին սաստիկ զայրանալով, ուժգին բռնութեամբ մը զարկաւ բացաւ հողմը այն ապակափեղէր՝ որ կը գտնուէր ընդդէմ սեղանատախտին, որուն վրայ վլաս և իր տաշն այն չարագործութիւնը կը կատարէին: — Կանթեղը մարեցաւ, և վառարանաց բոլորքած

1) Նաւափարաց ընկերութիւն մի է 'ի քաղաքին:

կրակը՝ հողմէն մղուելով՝ չարագոյթ մանչմամբ՝ ահագին բոց մը վեր բարձրացուց։ Եւ մինչդեռ Սիլվեստրա՝ դժոխային հայհոյութիւն մ'արձըկելով բերնէն, վազեց շուտով ապակեայ փեղկը գոցելու, զոր հողմոյն բռնութիւնը միշտ գէպ 'ի ներս կը մղէր, ահա զօրաւոր փայլակ մը միացաւ սարսափելի սրտաման մը հետ, և լուսաւորեց այն սոսկալի տեսարանը։

Կարծես հոգմոց կատաղութիւնն յառաջընթաց նշան մ'էր երկ- նային բարկութեան, որովք աղղել կ'ուզէր այն երկու եղեռնազործաց իւր մօտալուտ վրէժխնդրութիւնը։

Վլաս վայրկեան մը անշարժ կեցաւ, աջ ձեռքը բռնած արիւնա- թաթաւ դանակը՝ օդոյն մէջ շողացնելով, իսկ ձախով, որ այն անմեղ արեամբ շաղախեալ էր, վախէն երեսը ծածկեց, եւ երբ կատաղի պառաւը վառեց կանթեղը՝ դեռ վլաս այն դիրքին մէջ մնացեր էր, ոտքէն մինչև զլուխը գող ելած, արիւնշաղախ երեսով, ակռաներն սաստիկ իրար զարնելով՝ իր թէ անհուն սառնարանի մէջ գտնուէր։

Սիլվեստրա՝ տեսնելով զինքն այն վիճակին մէջ՝ սկսաւ բարձր ձայ- նով ծիծաղիլ։ Քահ, քահ, քահ... տղայ մը որ կու լայ, ու կը վախէ փայլակէ մը և քանի մը կաթիլ անձրևէ։ Ըսաւ պառաւն։ Գնա, գնա նստէ, ողորմելի ծեր, ես առաջ կը տանիմ սկսածդ։ Վրագ կարողու- թիւն չէ մնացեր։

Եւ բոլորովին անխռով, իբրև թէ բան մ'եղած չլինէր, առաւ տագնաւ ձեռքէն դանակը, և լնացուց մտեր յոսկերաց մաքրելով, ու մնացած ամբողջ տէ՛կ կ'մախքը՝ փոսի մը մէջ նետելով։

Յետ որոյ՝ իբրև թէ սովորական գործ մը կատարած լինէրև ոչ պծգալի ոճիր մը, առաւ կանթեղը, բարի գիշեր մաղթեց վլասի, և խնդալով սանդուխէն վեր ելաւ գէպ իրեն սենճակն երթալու։ Վլաս միշտակ մնալով խցանի մը նման բանով գոցեց այն փոսը՝ ուր վրայէ վրայ դիզուած էին իրմէն անգթարար սպանուած եղկելեաց խեղճ ոսկրոտիքն։ Սեճամբէ կաթսաները եռացընող կրակը մեղմացուց, որպէս զի մէջը գտնուած մտերը կամաց կամաց եփին։ աւելցուց քանի մը տեսակ համեմունք (զորս ինքն կը պատրաստէր այս նպա- տակին համար) այն կաթսային մէջ ուր տղուն և ուրիշ թշուառ մարդկանց անդամները կ'եփուէին, որք կը պատրաստուէին երկրորդ առաւօտը իբրև հումով կուսհէքքոյ ծախուելու յաճախորդաց։ և յետ լաւ մը զննելու թէ դռները կանսնաւոր կերպով աղխուած էին, առաւ ճրագը և գնաց իր սենեակը։

Գիշ վերջը՝ այն գարշելի որջին մէջ, ուր այնքան զարհուրելի ոճիր- ներ 'ի գործ կը զրուէին գիշեր ատեն, գերեզմանական լուսթիւն մը կը տիրէր, լուսթիւն մը թէ երբեք երբեք կ'ընդհատուէր հողմոյն սուլելու և վառ հնոցներուն վրայ եռացող կաթսայից խոխովելու խուշ մուշխնէն։

Շարունակելի

